

Мошак О.В.

## ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*У статті висвітлюються актуальні проблеми економічної діагностики в сучасному менеджменті державного лісового господарства. Розкрито сутність, висвітлено характерні ознаки, визначено функціональні особливості, окреслено роль та значення економічної діагностики в системі антикризового управління діяльністю підприємств лісового господарства. Обґрунтовано важливість удосконалення економічної діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств лісового господарства, виведення їх на якісно новий рівень соціальної та економічної ефективності функціонування.*

**Ключові слова:** економічна діагностика, економічна діяльність, економічна безпека, антикризове управління, підприємства лісового господарства, фінансово-економічний стан.

### ВСТУП

На економічну безпеку підприємств лісового господарства впливає багато негативних факторів: нестабільність та невизначеність впливу зовнішнього середовища, прискорення науково-технічного прогресу, розвиток і зміна технологій, ускладнення бізнес-процесів, конкуренція тощо. Підприємства лісового господарства змушені адаптуватися до ринкових трансформацій, шукати нові ефективні системи антикризового управління, які відповідно до сучасних вимог базуються на діагностичних підходах. Невирішеність зазначених проблем стримує процес стабілізації, сталого розвитку лісового господарства та робить дане дослідження своєчасним та актуальним.

На даний час спостерігається відсутність сформованої концепції, що визначає сутність та роль економічної діагностики в системі антикризового управління діяльністю підприємств. Економічну діагностику найчастіше ототожнюють з економічним аналізом. Причиною цього є застосування подібних чи навіть однакових методів досліджень, прийомів та способів опрацювання й інтерпретації економічної інформації, визначення показників та критеріїв їх оцінювання. У контексті економічної діагностики знаходять застосування різноманітні функціональні елементи аналітичної роботи. Однак економічну діагностику детермінують параметри окремих поставлених завдань в системі управління підприємством, які знаходять розв'язання через проведення фундаментальної, комплексної, експрес-діагностики, діагностики кризового стану, загроз настання банкрутства тощо. Простежується відмінність й у формуванні фактологічної бази економічної діагностики, на відміну від управлінського обліку чи економічного аналізу. Крім того, важливість економічної діагностики як

управлінського інструментарію розглядається в контексті вибору методів діагностування, що підтверджує її специфіку та особливість процесу економічного діагностування.

Управлінські аспекти економічної діагностики висвітлювали у своїх наукових публікаціях О.В. Воронкова [1], І.В. Кривов'язюк [5], Н.Г. Міценко, Н.І. Дуляба [8]. Актуальні питання діагностики фінансово-господарської діяльності знайшли відображення в руслі аналітичних досліджень таких науковців, як Л.А. Костирко [4], А.С. Торосов, І.М. Жежжун, Є.С. Зуєв [11].

### РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Незважаючи на актуальність проблем економічної діагностики діяльності підприємств різних організаційно-правових форм ведення господарської діяльності, форм власності, галузевої приналежності, на даний час в науковому просторі спостерігається недостатній рівень їх вивчення, відсутність спеціальних досліджень, присвячених питанню економічної діагностики підприємств лісового господарства за видами їх економічної діяльності.

Метою цієї статті є дослідження сутності та ролі економічної діагностики в системі управління діяльністю підприємств лісового господарства. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних завдань: 1) теоретична концептуалізація економічної діагностики в системі антикризового менеджменту підприємств лісового господарства; 2) висвітлення специфіки фінансово-господарської діяльності підприємств лісового господарства в умовах ринкових трансформацій; 3) визначення об'єктів економічної діагностики та встановлення управлінських параметрів її проведення.

Етимологія терміну „діагностика” вказує на його запозичення з медичної термінології (від грец. – здатний розпізнавати) – процес розпізнавання хвороби й визначення її; наука про методи встановлення діагнозу. Термін діагноз (diagnosis)

© **Мошак Ольга Вікторівна**, аспірантка кафедри економіки підприємства ДВНЗ «Ужгородський національний університет», тел.: 0954206897, e-mail: [olyamoshak@gmail.com](mailto:olyamoshak@gmail.com)

складається з діа- „через (щось), засіб, через який здійснюється дія”, та gnosis – „знання” і буквально означає „через знання”, розпізнавання. Виявлення і вивчення ознак, що характеризують стан машин, приладів, технічних систем, щоб попередити порушення нормального режиму їх роботи [10, 201].

Постановка діагнозу займає важливе значення в управлінні підприємством, оскільки саме від діагнозу вирішуватиметься подальша доля суб'єкта господарювання. Це здійснення організаційно-правових, інноваційно-технічних, внутрішньогосподарських заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зміну форми власності, модернізацію тощо.

Роль економічної діагностики активізується в умовах зростання фінансової нестабільності, загострення кризових явищ в реальному секторі економіки, до якого належить лісове господарство. За результатами економічної діагностики приймають рішення щодо фінансової санації – системи оздоровлення, спрямованої на досягнення економічної безпеки, відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості та конкурентоспроможності підприємства, що знаходиться у складному фінансово-економічному стані та йому загрожують процеси банкрутства, ліквідації, руйнування.

Під економічною діагностикою підприємства необхідно розуміти „...спосіб встановлення характеру порушень нормального ходу господарського процесу на основі типових ознак, властивих тільки даному порушенню” [9, 72].

Економічна діагностика підприємства – це „аналіз і оцінка економічних показників роботи підприємства на підставі вивчення окремих результатів, відсутності повної інформації з метою виявлення резервів та з'ясування перспектив його розвитку й наслідків поточних рішень” [2, 419].

У сучасних публікаціях окремих дослідників економічна діагностика розглядається надто звужено, „як один з прийомів аналізу, який дає змогу зробити висновок про будь-яку сторону діяльності об'єкта, не проводячи безпосередніх спостережень (вимірів) у цій сфері, а лише складаючи динаміку відповідних показників” [8, с.73].

Проаналізувавши розглянуті підходи до визначення економічної діагностики, можна сформулювати загальне трактування цього поняття: сукупність науково обґрунтованих дій, методів, способів та прийомів виявлення відхилень від допустимого економічного стану підприємств лісового господарства, попередження кризових явищ та розробки заходів антикризового управління, виявлення закономірностей і тенденцій розвитку економічних процесів, дій, результатів в системі управління та регулювання розвитку лісового господарства.

Економічна діагностика розв'язує управлінське завдання у формі встановлення діагнозу, що є синтетичним узагальненням, що розкриває об'єктивну реальність про економічний стан конкретного суб'єкта господарювання. Діагностика діяльності

підприємств лісового господарства повинна мати комплексний характер і охоплювати всі сфери діяльності підприємства та господарські процеси, адже часто найдрібніші деталі приховують загрози нестабільності та проблеми, які можуть істотно вплинути на ефективність його функціонування.

Функціональна складова економічної діагностики здійснюється на основі фактологічної бази, яка локалізує причину відхилень від прийнятного економічного стану, дозволяє оцінити внутрішній економічний потенціал підприємства, визначити, наскільки обґрунтованими є планові завдання, чи повною мірою враховані резерви підвищення ефективності діяльності підприємств.

Економічна діагностика передбачає з'ясування організаційно-правових засад діяльності підприємств, відносин власності, управління та підпорядкування, дотримання принципів державного регулювання, врахування територіальних відмінностей. Економічна діагностика потребує врахування галузевої специфіки функціонування підприємств, що враховує технологічні особливості операційної діяльності, вивчення специфіки фінансово-господарської діяльності, рівня забезпечення ресурсами.

Сектор лісового господарства представляють переважно державні підприємства. Державною цільовою програмою „Ліси України” на 2010-2015 роки передбачено збереження лісів переважно у державній власності [6]. На даний час у підпорядкуванні Закарпатського обласного управління лісового господарства знаходиться 18 державних лісгосподарських підприємств, які ведуть лісове та мисливське господарство на 484,5 тис. га лісового фонду. За екологічним і господарським значенням лісоресурсний потенціал Закарпатської області поділений на 2 групи. До першої групи належать ліси, що виконують переважно природоохоронні функції, а також ліси на територіях природно-заповідного фонду, ліси, що мають наукове або історичне значення, лісоплодові насадження, субальпійські деревні та чагарникові угруповання. До другої групи належать ліси, що поряд з екологічним мають експлуатаційне значення. Для забезпечення захисних функцій, безперервності та невиснажливості використання ресурсів в лісах цієї групи встановлено режим обмеженого лісокористування. Близько 61% площі земель лісового фонду Закарпатської області виведено з експлуатації, а 23,5% території лісового фонду на даний час віднесено до природно-заповідної території. Стратегія розширення існуючих та створення нових об'єктів природно-заповідного фонду і зараз підтримується на державному рівні. Регульоване формування та використання лісового фонду детермінує умови фінансово-господарської діяльності підприємств лісового господарства Закарпатської області [7].

Специфіка ведення лісового господарства зумовлена об'єктивними чинниками: великою тривалістю виробничого циклу та сезонністю проведення значної кількості лісгосподарських робіт і заходів. Втрата лісгосподарськими підприємствами фінансової стабільності тягне за собою не тільки

економічні наслідки. Це може призвести до неплатоспроможності й нездатності продовжувати нормальне функціонування, унеможливити своєчасне проведення у необхідних обсягах лісогосподарських робіт, здійснення превентивних заходів, що, в свою чергу, призведе до недостатнього освоєння лісосічного фонду, втрати цінної деревини, погіршення товарної і сортиментної структури деревостанів, ослаблення їх екологічних та санітарно-гігієнічних функцій [11, с.48-49].

Економічний стан підприємств лісового господарства в значній мірі залежить від ефективності внутрішньогосподарського управління, що має забезпечувати розробку і реалізацію заходів, спрямованих на сталий розвиток лісового господарства, оскільки основним джерелом грошових надходжень є реалізація заготовленої деревини. Важливість діагностики підприємств обґрунтовується соціально-економічними критеріями їх функціонування. На підприємствах лісового господарства Закарпатської області працює понад 4 тис. чол. Проводиться господарська діяльність з відновлення лісу, охорони лісів від пожеж і самовільних рубок, захист лісів від шкідників та хвороб. Ці підприємства забезпечують відновлення ресурсного потенціалу лісів Закарпаття, підтримують екологічну рівновагу, їх господарська діяльність сприяє формуванню місцевої інфраструктури та збалансованому розвитку територій. Державні лісогосподарські підприємства забезпечують весь цикл лісогосподарських робіт – від збору лісового насіння до заготівлі деревини під час рубок головного користування. Водночас фінансування їх діяльності здійснюється лише частково за рахунок державного бюджету (8-10%) та переважно за власні кошти підприємств (90-92%) [7].

Управління лісового господарства Закарпатської області стикається із проблемою неповного інформаційного забезпечення для антикризового управління лісовим фондом. Важливою вимогою щодо економічної діагностики діяльності підприємств лісового господарства є інформативність. Виникає управлінська потреба залучення даних внутрішньогосподарського обліку, моніторингу та контролю. Для цілей економічної безпеки та антикризового менеджменту групи підприємств, що перебувають в управлінні лісового господарства, в нашому випадку Закарпатської області, потрібно розробити модель діагностики фінансово-економічного стану за видами діяльності підприємств лісового господарства. З цією метою нами визначено та сформульовано наступні управлінські завдання:

1) встановлення методів діагностування, алгоритмів їх застосування, показників та критеріїв їх оцінювання відповідно до прийнятих методик, норм і нормативів, профільних рекомендацій національних та міжнародних інституцій;

2) формування фактологічної бази діагностики за видами економічної діяльності підприємств та встановлення центрів відповідальності управління лісовим господарством;

3) аналіз відхилень у веденні лісового господарства за видами економічної діяльності;

4) вибір необхідних й пріоритетних рішень в системі антикризового управління за видами економічної діяльності підприємств лісового господарства.

На рис. 1 наведено об'єкти діагностування за видами економічної діяльності підприємств лісового господарства: 1) лісівництво та інша діяльність у лісовому господарстві; 2) лісозаготівлі; 3) збирання дикорослих недревних продуктів; 4) надання допоміжних послуг у лісовому господарстві. Формування фактологічної бази економічної діагностики узгоджується з принципами національного класифікатора видів економічної діяльності [3], та створює можливість аналізу та порівняння досягнутих значень на різних підприємствах з високим ступенем деталізації показників та факторів, які впливають на їх формування.

При економічній діагностиці підприємств лісового господарства практичного значення набуває поєднання принципів інтегрального та рейтингового оцінювання. Результатів такого оцінювання потребують керівництво управління лісового господарства, керівництво та функціональні менеджери підприємств, господарська діяльність яких є об'єктом економічної діагностики.

## ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало можливість визначити сутність та роль економічної діагностики діяльності підприємств лісового господарства в підтримці та зміцненні їх фінансово-економічного стану, виконанні функцій антикризового управління, обґрунтуванні стратегії розвитку. Таким чином, діяльність підприємств лісового господарства забезпечується через виконання суб'єктами управління певних функцій. Однією з них є економічна діагностика, оскільки вона дає змогу виявити функціональні зв'язки і взаємозалежності між окремими параметрами об'єкта управління, своєчасно визначити тенденції в розвитку господарських процесів. Економічна діагностика підприємств лісового господарства – спеціальне фахове дослідження, спрямоване на оцінку економічного стану суб'єктів господарювання, виявлення проблемних аспектів їх функціонування, вивчення кризових явищ, пошуку перспективних шляхів їх розв'язання. У перспективі подальших досліджень доцільно розробити методіку діагностики фінансово-економічного стану за видами діяльності підприємств лісового господарства.

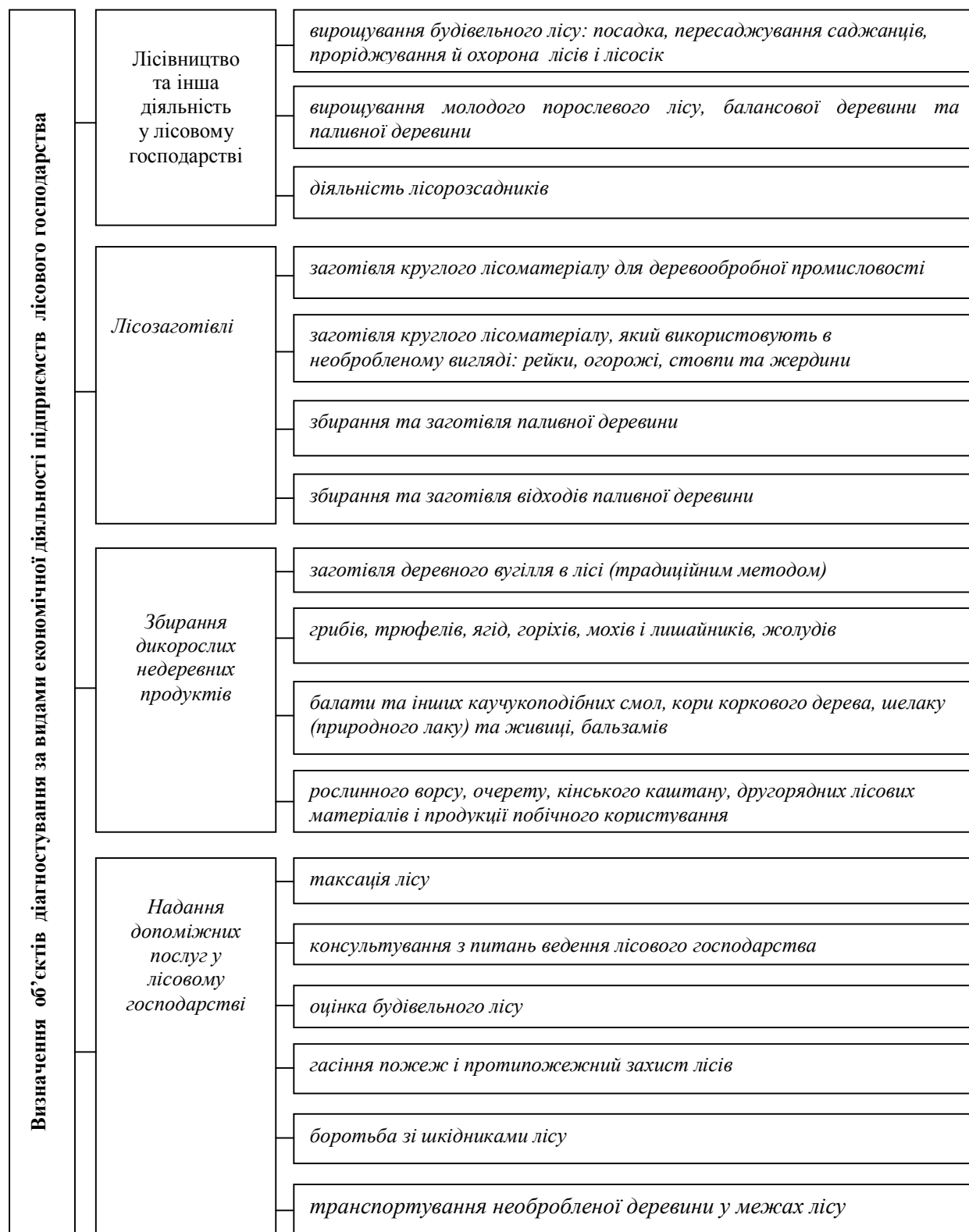


Рис. 1 Напрями діагностики за видами економічної діяльності підприємств лісового господарства (розроблено автором на основі [3])

#### ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воронкова А.Е. Діагностика стану підприємств: теорія і практика: Монографія / А.Е. Воронкова. – Х.: ІНЖЕК, 2008. – 520 с.
2. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1. [Редкол.: С.В. Мочерний – відп. ред., та ін.]. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2000. – 864 с.

3. Класифікація видів економічної діяльності: Національний класифікатор України [чинний від 2012-01-01]. Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=vb457609-10>
4. Костирко Л.А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства: Монографія. – 2-ге вид., – перероб. і доп. / Л. А. Костирко. – Х.: Фактор, 2008. - 336 с.
5. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика підприємств: теорія, методологія та практика застосування: монографія / І.В. Кривов'язюк. – Луцьк: Надстир'я, 2007. – 260 с.
6. Ліси України / Державна цільова програма на 2010-2015 роки. – Постанова Кабінету міністрів України від 16.09.2009 р. № 977, редакція від 02.11. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/977-2009-%D0%BF>
7. Лісове господарство Закарпатської області. Закарпатське обласне управління лісового та мисливського господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakarpatis.gov.ua/ukr/page.php?type=clause&id=2>
8. Міценко Н.Г. Діагностика дієвості економічного механізму торговельного підприємства / Н.Г. Міценко, Н.І. Дуляба. – Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2012. – 223 с.
9. Муравьєв А.И. Теория экономического анализа: проблемы и решения / А.И. Муравьёв. – М.: Изд-во „Финансы и статистика”, 1998. – 144 с.
10. Новий словник іншомовних слів: близько 40000 сл. і словосполучень / Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк; За ред.: Л. І. Шевченко. – К.: АРІЙ, 2008. – 672 с.
11. Торосов А.С. Діагностика фінансового стану лісгосподарського підприємства в системі антикризового управління / А. С. Торосов, І.М. Жежкун, Є.С. Зуєв // Лісовий журнал. – 2011. – №1. – С.48–52.

Одержано 27.06.2013р.